Eduskunnan talousvaliokunnalle

Lausuntopyyntönne hallituksen esityksestä eduskunnalle julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa.

Ehdotuksen tavoitteet itsessään ovat hyviä ja kannatettavia. Hyvää on myös se, että ehdotuksessa on pitäydytty hallitusohjelman raameissa ja rajattu ehdotukset hallitusohjelmassa sovittuun.

EK kuitenkin kyseenalaistaa, saavutetaanko ehdotetuilla sääntelymuutoksilla niitä tavoitteita, joita on nostettu esille, kuten hankintojen laadun parantamista. Hallinnollisen taakan lisääntyminen sekä hankintayksiköille että tarjoajille näyttää väistämättömiltä.

<u>Ehdotetut muutokset lisäävät merkittävästi hallinnollista taakkaa ja vähentävät hankintojen houkuttelevuutta tarjoajille</u>

Hankintamenettelyjen kroonisena ongelmana voidaan pitää tarjoajien vähäistä lukumäärää, johon yhtenä merkittävänä syynä on menettelyjen monimutkaisuus, sääntelyn tulkinnanvaraisuus sekä entisestään lisääntyvät velvollisuudet tarjoajille. Tavoitteeksi koko hankintalain kehittämisessä tulisi olla ketterät, selkeät ja "helppokäyttöiset" prosessit, joissa tarjoajille olisi vaivatonta ja yksinkertaista osallistua, ja joissa kannustettaisiin tekemään tarjouksia, myös PK-sektorilta. Nyt kehityssuunta on auttamattomasti täysin päinvastainen. Ehdotuksessa ei ole riittävästi arvioitu ehdotettujen muutosten vaikutuksia hankintayksiköiden ja yritysten hallinnolliseen taakkaan.

<u>Ympäristönäkökulmat hankintojen arjessa</u>

Ympäristönäkökulmien sisältyminen hankintalakiin on luonnollisesti hyvä asia. On todettava, että jo nyt ne ovat kuitenkin sääntelyssä mukana. Lähinnä symbolinen uusi kirjaus ei tuone asiaintilaan ja arjen todellisuuteen merkittäviä muutoksia. Myös hankintayksiköiden strategisina tavoitteina lähes poikkeuksetta ovat vastuullisuus ja kestävät hankinnat. Lain uusilla kirjauksilla emme usko saatavan käytäntöihin tosiasiallista muutosta.

Vastuullisuuteen liittyviä tavoitteita tulisi EK:n näkemyksen mukaan edistää ennen kaikkea neuvonnan, ohjeistuksen ja erilaisten mallien kautta sekä kehittämällä hankintoihin liittyviä sähköisiä palveluita kuten erilaisia digitaalisia tuotepasseja. Harmaan talouden torjunnassa keskiöön nousevat taas nykyistä paremmat tiedonsaantimahdollisuudet sekä keskitetyt, sähköiset tietokannat.

Suurimmat haasteet pk-sektorin vastuullisuuden toteuttamisessa liittyvät rajallisiin resursseihin, mikä näkyy avun tarpeena esimerkiksi vastuullisuusraportoinnissa. Toisin kuin suurissa yrityksissä, pk-yrityksissä ei useinkaan ole erikseen omaa yritysvastuujohtajaa tai vastuullisuustiimiä. On tärkeää huolehtia siitä, että pk-yrityksillä olisi realistinen mahdollisuus vastata syvälle eri

vastuullisuusteemoihin pureutuviin hankintakriteereihin sekä ylipäätään osallistua tarjouskilpailuihin.

Vakavat ympäristörikokset on hyvä nostaa hankintalakiin

Vakavien ympäristörikosten sisällyttäminen pakollisiin poissuljentaperusteisiin on kannatettava. Ongelma näiden osalta on se, että valitettavasti tiedot ovat saatavissa pääasiassa vain kotimaisista toimijoista.

Rikosrekisteriotteiden sähköinen tarkistaminen on saatava mahdolliseksi

Rikosrekisteriotteet tulee saattaa hankintayksiköiden sähköiseen seurantaan viipymättä. EK pitää välttämättömänä, että tähän - hankintaprosesseja yksinkertaistavaan ja nopeuttavaan työvälineeseen - panostetaan riittävästi ja nopealla aikataululla. Panostus maksaa itsensä takaisin vapauttamalla rajattuja resursseja hankintojen laatuun, innovointiin ja kehittämiseen manuaalisen "etsinnän" sijasta.

Alihankkijat ehdotuksessa

Työ- ja elinkeinoministeriö on huomioinut saadun lausuntopalautteen ja tehnyt muutoksia ehdotukseen. EK on tyytyväinen alihankkijoiden poissulkemista ja pakollisia poissulkemisperusteita koskevien säännösten uudelleenmuotoiluun. EK kannattaa nyt esitettyä.

EK kannattaa luonnoksessa esitettyjen pakollisten poissulkemisperusteiden sisällyttämistä lakiin. Erityisesti vakavien ympäristörikosten sisällyttäminen pakollisiin poissuljentaperusteisiin on kannatettava. On myös hyvä, että perusteet on määritelty täsmällisesti säännösviittauksin.

Hyvää esityksessä on myös, että pakollisten poissuljentaperusteiden soveltaminen alihankkijoihin on jatkossakin hankintayksiköille harkinnanvarainen ja siten vapaaehtoinen toimenpide.

Kokonaistaloudellisesti edullisimman tarjouksen valinta (93 §, 106 § ja 122 §)

Hankintalain kokonaistaloudellista edullisuutta koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että niistä poistettaisiin nimenomainen viittaus halvimpaan hintaan yhtenä kokonaistaloudellisen edullisuuden vaihtoehdoista. Halvin hinta ehdotetaan korvattavaksi muotoilulla, jonka mukaan edullisimmaksi katsottaisiin tarjous, joka on hankintayksikön kannalta hinta-laatusuhteeltaan paras tai kustannuksiltaan edullisin.

EK pitää säännöksen täsmennystä riittämättömänä edistämään julkisten hankintojen vaikuttavuutta lain tavoitteiden mukaisesti tai ylipäätään turvaamaan elinkaariedullisimpien ratkaisujen kilpailukykyä. Yrityskentältä saadun palautteen perusteella hankintayksiköt käyttävät erityisesti tavarahankinnoissa pääasiallisesti hintaan perustuvia hankintakriteereitä, eikä säännös velvoita niitä millään tavalla muuttamaan menettelyitään.

Laadun perusteleminen ja muutoksenhaku

Ehdotuksen 146 §:n 2 momenttiin lisättäisiin uusi 4 kohta, jonka mukaan markkinaoikeuden käsiteltäväksi ei voitaisi saattaa hankintalain nojalla hankintayksikön päätöstä tai ratkaisua siitä, että kuinka hankintayksikkö on 123 §:ssä huomioinut laadun kyseisessä hankinnassa.

EK ei kannata lisäystä vaan katsoo, että juuri laatuun liittyvien ratkaisuperusteiden oikeudellinen arviointi markkinaoikeudessa olisi olennaista lain tavoitteiden ja säännösten toteutumisen varmistamiseksi.

KKV:n esitykset markkinaoikeudelle

Hankintojen valvonnan kansantaloudellisen merkityksen vuoksi kannatamme KKV:n esittämää määräajan pidennystä. KKV:n valvonta on tehokas ja käytännössä ainut tapa puuttua laittomiin suorahankintoihin. Määräaikojen tulee mahdollistaa aito valvonta.

Lopuksi

Hankintoihin liittyvä lainsäädäntö kokonaisuudessaan koetaan sekä yrityksissä että hankintayksiköissä monimutkaiseksi. Tarjoajille ja hankintayksiköille asetettuja velvoitteita myös lisätään jatkuvasti. Sääntelyn sekavuus ja prosessien monimutkaisuus vähentää merkittävästi yritysten kiinnostusta tehdä tarjouksia. Koko hankintasääntelyn tavoitteenvastainen kehityskulku ei ole millään muotoa toivottavaa.

Hankintamenettelyjen monimutkaisuus on johtanut kuntien (ja hyvinvointialueiden) in-house yhtiöiltään kilpailuttamatta tehtyjen ostojen merkittävään kasvuun ja näiden yhtiöiden kasvuun valtakunnallisiksi jättiyhtiöiksi. Kuntien ja hyvinvointialueiden halu turvautua suoriin ostoihin tukipalveluidensa hankkimisessa – ja näin välttyä kokonaan niiden kilpailuttamiselta – sotii räikeästi hankintalain henkeä ja sen kaikkia lähtökohtia vastaan.

Korjattavan hankintalain puutteena voidaan edelleen pitää sitä, että kaikkien julkisten hankintojen kilpailuttamiseen ei tosiasiassa kannusta mikään säännös. Hankintalain tulisikin tulevaisuudessa edellyttää kaikissa olosuhteissa selvitystä siitä, mikä hankintalähde/hankintatapa on laadukkain ja kustannustehokkain. Tällainen säännös meiltä puuttuu. Kiire tai resurssien vähyys ei voi olla asianmukainen peruste julkisten varojen leväperäiselle käytölle.

Kehittämällä arjen hankintatoimea, prosesseja ja digitaalisia apuja, hyödytetään sekä hankintayksiköitä että tarjoajia. Uusien velvoitteiden sijaista tavoitteisiin päästään näkemyksemme mukaan päinvastaisilla toimilla - sääntelyä keventämällä. Keventäminen ei merkitse ympäristö- ja vastuullisuuskysymysten väheksyntää. Suomalaiset yritykset ovat vastuullisuudessa edelläkävijöitä.

Annaliisa Oksanen
kilpailuasiantuntija